

Установа адукацыі
«Акадэмія Міністэрства ўнутраных спраў Рэспублікі Беларусь»

Кафедра тэорыі і гісторыі дзяржавы і права

ЗАЦВЯРДЖАЮ
Начальнік кафедры тэорыі і
гісторыі дзяржавы і права
палкоўнік міліцыі
М.А.Пашкееў
29.08.2025

Рэгістрацыйны №   /

МЕТАДЫЧНЫЯ РЭКАМЕНДАЦЫІ

па вывучэнню вучэбнай дысцыпліны
«ГІСТОРЫЯ ДЗЯРЖАВЫ І ПРАВА БЕЛАРУСІ»

для спецыяльнасці:
6-05-0421-01 Правазнаўства
прафілізацыі Дзяржаўна-прававая дзейнасць

для дзённай формы атрымання адукацыі

Мінск 2025

Лапановіч С.Ф., дацэнт кафедры тэорыі і гісторыі дзяржавы і права ўстановы адукацыі «Акадэмія Міністэрства ўнутраных спраў Рэспублікі Беларусь», кандыдат гістарычных наук, дацэнт.

РЭЦЭНЗЕНТ:

Данілаў В.А., дацэнт кафедры тэорыі і гісторыі дзяржавы і права, кандыдат гістарычных навук, дацэнт.

РЭКАМЕНДАВАНА ДА ЗАЦВЯРДЖЭННЯ:

кафедрай тэорыі і гісторыі дзяржавы і права (пракакол № 1 ад 29.08.2025 г.)

АГУЛЬНАЯ ХАРАКТАРЫСТЫКА ВУЧЭБНАЙ ДЫСЦЫПЛІНЫ

Гісторыя дзяржавы і права Беларусі – гісторыка-прававая навука, якая вывучае працэс змены тыпаў і форм дзяржавы і права, развіцця і змены прававых сістэм на тэрыторыі нашай Айчыны. Прадмет гісторыі дзяржавы і права Беларусі ўтвараюць найбольш агульныя заканамернасці ўзнікнення, існавання і развіцця дзяржаўна-прававых з’яў і інстытутаў.

Роля і месца дысцыпліны ў сістэме падрыхтоўкі спецыяліста

Вучэбная дысцыпліна «Гісторыя дзяржавы і права Беларусі» ўваходзіць у лік фундаментальных гісторыка-юрыдычных дысцыплін агульна-метадалагічнага характару, паколькі ў яе рамках распрацоўваецца праблематыка прадмета і метада юрыдычнай навукі ў цэлым, яе паняццёвага апарата, што істотна для фарміравання агульнай прававой культуры юрыста. Важнае значэнне мае гісторыя дзяржавы і права Беларусі і ў працэсе фарміравання грамадзянскай пазіцыі навучэнцаў, а таксама патрыятычнага выхавання супрацоўнікаў органаў унутраных спраў.

Вучэбная дысцыпліна «Гісторыя дзяржавы і права Беларусі у рамках тэарэтыка-прававога модуля змяшчаецца ў дзяржаўным кампаненце вучэбных планаў установы адукацыі «Акадэмія Міністэрства ўнутраных спраў Рэспублікі Беларусь» па спецыяльнасці 6-05-0421-01 «Правазнаўства».

Ад добрага засваення дысцыпліны залежыць ці будзе будучы юрыст бачыць пераемнасць у развіцці права і дзяржаўных інстытутаў той дзяржавы, грамадзянінам якой з’яўляецца, і ці будзе ён разумець сутнасць публічнага, прыватнага і працэсуальнага права, якое дзейнічае зараз у Рэспубліцы Беларусь.

Сувязь з іншымі дысцыплінамі вучэбнага плана

Для авалодання зместам вучэбнай дысцыпліны «Гісторыя дзяржавы і права Беларусі», якая выкладаецца ва ўстанове адукацыі «Акадэмія Міністэрства ўнутраных спраў Рэспублікі Беларусь», навучэнцы павінны мець ґрунтоўную тэарэтычную падрыхтоўку па такіх дысцыплінах, як «Гісторыя беларускай дзяржаўнасці», «Агульная тэорыя права», «Гісторыя дзяржавы і права замежных краін».

Веданне айчыннай гісторыі дзяржавы і права неабходна для паспяховага вывучэння галіновых юрыдычных вучэбных дысцыплін, якое будзе на ґрунце разумення праблем эвалюцыйных і рэвалюцыйных зменаў у праве і дзяржаўным будаўніцтве, валодання юрыдычнай тэрміналогіяй.

Мэты і задачы вучэбнай дысцыпліны

Мэтай вучэбнай дысцыпліны з'яўляецца выпрацоўка разумення сутнасці гістарычных працэсаў, усведамлення галоўных грамадскіх падзей, якія на іх уплывалі, выяўленне важнейшых тэндэнцый і заканамернасцяў гістарычнага развіцця, асэнсаванне адметнасці эвалюцыі нацыянальнай дзяржаўнасці і бачанне перспектывы яе будучыні. На падставе сістэмнага вывучэння помнікаў права навучэнцы змогуць набыць кампетэнцыі аналізу гістарычнага нарматыўнага прававога матэрыялу, што дапаможа ім пры засваенні курсаў галіновых юрыдычных вучэбных дысцыплін вылучаць станоўчыя рысы і добрую вартасць сучаснага заканадаўства, а таксама выяўляць яго недахопы. Такім чынам, усведамленне гісторыі айчыннай прававой сферы мае і практычныя мэты - развіццё ў перспектыве яшчэ больш дасканаллага нацыянальнага заканадаўства, найбольш адэкватнага сучаснай прававой свядомасці грамадства.

Задачамі вучэбнай дысцыпліны з'яўляецца забеспячэнне сістэмнага засваення курса і сфармуляванне дакладных уяўленняў аб храналагічнай паслядоўнасці і этапах развіцця беларускай дзяржаўнасці, сутнасці важнейшых гістарычных падзей; асаблівасцях у развіцці права і функцыянаванні дзяржаўных органаў улады, судовых устаноў і заканадаўства на важнейшых этапах гістарычнага развіцця; развіццё юрыдычнага мыслення навучэнцаў, у тым ліку - прывіццё навыкаў умелай арыентацыі ў прычынах, гістарычных умовах і асаблівасцях эвалюцыі беларускай дзяржаўнасці. Абавязковым для навучэнцаў-правазнаўцаў з'яўляецца вывучэнне прававой спадчыны беларускага народа і засваенне катэгарыяльных паняццяў і канцэпцый, распрацаваных гісторыка-прававой навукай, што служыць метадалагічнай базай для паспяховага засваення галіновых і спецыяльных юрыдычных дысцыплін.

Патрабаванні да ўзроўню засваення зместу вучэбнай дысцыпліны

Студэнты павінны быць кампетэнтнымі ў наступных відах дзейнасці:

- аналізаваць працэс паслядоўнай змены гістарычных форм дзяржаўных утварэнняў і прававых сістэм на тэрыторыі Беларусі, афармлення і ўмацавання суверэнітэту Рэспублікі Беларусь;
- на падставе дасягненняў беларускага народа ў развіцці духоўнай і матэрыяльнай культуры ведаць ідэалагічныя, маральныя каштоўнасці грамадства і дзяржавы і ўмець прытрымлівацца ім;
- разумець месца і ролю беларускіх зямель у геапалітычных працэсах у розныя гістарычныя перыяды, характарызаваць ўклад беларускага народа ў перамогу ў Вялікай Айчыннай вайне;
- аналізаваць месца і ролю суверэннай Рэспублікі Беларусь ва ўмовах еўрапейскай інтэграцыі і сусветнай глабалізацыі;
- выкарыстоўваць гісторыка-культурную спадчыну Беларусі ў сваёй дзейнасці;
- валодаць гуманістычным светапоглядам, якасцямі грамадзянскасці і

патрыятызму.

Вывучэнне гісторыі дзяржавы і права Беларусі прадугледжвае пэўную логіку арганізацыі працэсу пазнання: успрыняцце вучэбнага матэрыялу і ўсведамленне адукацыйных задач; асэнсаванне вывучаемага матэрыялу з разуменнем яго ўнутраных сувязей і адносін; засваенне вучэбнага матэрыялу; прымяненне атрыманых ведаў, уменняў і навыкаў у практычнай дзейнасці, што павінна ўлічвацца пры планаванні лекцый, семінарскіх заняткаў і арганізацыі самастойнай працы навучэнцаў.

Агульная колькасць гадзін і колькасць аўдыторных гадзін, якая адводзіцца на вывучэнне вучэбнай дысцыпліны ў адпаведнасці з навучальнымі планами УВА па спецыяльнасці

На вывучэнне вучэбнай дысцыпліны «Гісторыя дзяржавы і права Беларусі» па спецыяльнасцях 6-05-0421-01 «Правазнаўства», 6-05-1037-01 «Судовыя крыміналістычныя экспертызы» адводзіцца 198 гадзін, у тым ліку: 90 – аўдыторных гадзін.

Размеркаванне вучэбнага часу па відах заняткаў па спецыяльнасцях 6-05-0421-01 «Правазнаўства»: колькасць аўдыторных гадзін – 90, з якіх 44 гадзін – лекцыі, 46 гадзін – семінарскія заняткі.

Форма бягучай атэстацыі па вучэбнай дысцыпліне – у 2 семестры: апытанне (у вуснай ці пісьмовай форме), або тэсціраванне па тэме 9 (на выбар выкладчыка).

Форма прамежкавай атэстацыі па вучэбнай дысцыпліне – экзамен у 2 семестры, колькасць заліковых адзінак – 6 («Правазнаўства»).

МЕТАДЫЧНЫЯ РЭКАМЕНДАЦЫІ ПА ПАДРЫХТОЎЦЫ ДА ЛЕКЦЫЙ

Рэкамендацыі па папярэднім падрыхтоўцы да лекцыі

На лекцыях навучэнцы знаёмяцца з асноўнымі навукова-тэарэтычнымі і канкрэтна-гістарычнымі палажэннямі дысцыпліны (якія абгрунтоўваюцца лектарам адпаведнымі фактамі і прыкладамі); праблемнымі пытаннямі тэм, а таксама атрымліваюць рэкамендацыі лектара па самастойнай працы над вучэбным матэрыялам.

Для таго, каб успрымаць тэкст лекцыі, рэкамендуецца папярэдне азнаёміцца з тэкстам асноўных вучэбных дапаможнікаў па пэўнай тэме. Пры вывучэнні пэўных тэм дысцыпліны студэнтам таксама рэкамендуецца папярэдне азнаёміцца і асэнсаваць наступныя асноўныя паняцці і тэрміны:

Тэма I. Прадмет гісторыі дзяржавы і права Беларусі і яго асаблівасці. Гістарыяграфія, перыядызацыя

Метад, перыядызацыя, гістарыяграфія, гістарычная крыніца.

Тэма II. Дзяржаўнасць і права ўсходніх славян ранняга сярэднявечча (IX – першая палова XIII ст.). Першыя дзяржаўныя ўтварэнні на беларускіх землях

Канцэпцыя, дзяржаўна-палітычны лад, грамадскі лад, крыніцы права, звычайнае права.

Тэма III. Беларускія землі ў складзе Вялікага княства Літоўскага, Рускага і Жамойцкага ў другой палове XIII ст. – першай палове XVI ст. Грамадскі і дзяржаўны лад, прававая сістэма

Гаспадар, Рада, Сойм, структура феадальнага грамадства, прававая сістэма.

Тэма IV. Беларускія землі ў складзе Рэчы Паспалітай (другая палова XVI – канец XVIII ст.). Асаблівасці грамадскага, дзяржаўнага ладу і права

Рэч Паспалітая, Сенат, Пасольская ізва, Галоўны Трыбунал ВКЛ, Статут.

Тэма V. Беларускія землі ў складзе Расійскай імперыі (канец XVIII ст. – 1917 г.). Асаблівасці грамадскага, дзяржаўнага ладу і права

Імперыя, губерня, Звод мясцовых законаў, буржуазныя рэформы, Дзяржаўная Дума.

Тэма VI. Станаўленне беларускай нацыянальнай дзяржаўнасці ў перыяд рэвалюцыйных пераўтварэнняў і ўтварэнне Савецкай Сацыялістычнай Рэспублікі Беларусі (1917-1922 гг.)

Рэвалюцыя, Першы Ўсебеларускі з’езд, Аблвыканкамзах, Устаўная грамата, ССРБ.

Тэма VII. Дзяржаўнасць і права Беларускай Савецкай Сацыялістычнай Рэспублікі ў складзе Саюза Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік (1922–1939 гг.)

СССР, з’езд Саветаў, Вярхоўны Савет, беларусізацыя, адміністрацыйна-камандная сістэма.

Тэма VIII. Заходнебеларускія землі ў складзе Польскай Рэспублікі. Уз’яднанне Заходняй Беларусі з Беларускай ССР (1921–1941 гг.)

Рыжская мірная дамова, II Рэч Паспалітая, Заходняя Беларусь, Камуністычная партыя Заходняй Беларусі, уз’яднанне Заходняй Беларусі з БССР.

Тэма IX. Дзяржаўнасць і права Беларускай Савецкай Сацыялістычнай Рэспублікі ў складзе Саюза Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік пад час Вялікай Айчыннай вайны (1941–1945 гг.)

Дзяржаўны камітэт абароны, акупацыйны рэжым, генацыд, партызанскі рух, падпольная барацьба, аперацыя «Баграціён».

Тэма X. Дзяржаўнасць і права Беларускай Савецкай Сацыялістычнай Рэспублікі ў складзе Саюза Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік у другой палове 40-х – пачатку 90-х гадоў XX ст.

Савет Міністраў, з’езд КПСС, Арганізацыя Аб’яднаных Нацый, “перабудова”, Саюзны дагавор.

Тэма XI. Дзяржаўнасць і права сувярэннай Рэспублікі Беларусь (1991 – пачатак XXI ст.)

Дэкларацыя аб дзяржаўным суверэнітэце, Прэзідэнт, рэферэндум, Садружнасць Незалежных Дзяржаў (СНД), Саюзная дзяржава Рэспублікі Беларусь і Расійскай Федэрацыі.

Рэкамендацыі непасрэдна па складанні канспекта лекцый

Шматлікія крыніцы вучэбнай і навуковай інфармацыі, з якімі сутыкаецца навучэнец пры вывучэнні дысцыпліны патрабуюць сістэматызацыі. Лектар сістэматызуе інфармацыю, зыходзячы як з прынцыпа метадалагічнай дакладнасці, так і з досведу гісторыі развіцця гісторыка-прававой навукі. Акрамя таго, лектар павінен даваць тлумачэнні навучэнцам па пэўных светапоглядных і метадалагічных пазіцыях навукоўцаў, выкладзеных у літаратуры, а таксама па тэрміналагічных разыходжаннях у вучэбнай і навуковай літаратуры.

Найбольш распаўсюджанай формай сістэматызацыі інфармацыі, якую навучэнцы атрымліваюць на лекцыі, застаецца састаўленне канспектаў – кароткіх пісьмовых (ці набраных у тэкставым рэдактары пры выкарыстанні ноутбука) пераказаў яе зместу.

Канспектаванне лекцыі развівае лагічнае мысленне навучэнцаў, садзейнічае ўдасканаленню моўнай культуры, замацоўвае ў памяці прачытанае і пачутае. Разам з тым, вядзенне канспекта – досыць цяжкі занятак, паколькі адначасова слухаць лектара, асэнсоўваць прамоўленае ім і хутка запісваць галоўнае атрымліваецца далёка не ва ўсіх навучэнцаў. Калі лекцыя чытаецца ў дастаткова хуткім тэмпе, а лектар з розных прычын не мае магчымасці выкласці ў свабодны для навучэнцаў доступ яе тэкст, узнікае неабходнасць ў засваенні пэўнай тэхнікі вядзення канспекта, некаторыя з іх апісаны ў наступнай літаратуры:

Канспект лекцыі пры рэпрадуктыўным ці аналітычным (творчым) канспектаванні можа мець розныя формы, напрыклад:

- цытатніка – даслоўнай перадачы часткі лекцыі. Цытаваць рэкамендуецца для дакладнай перадачы тэксту артыкула нарматыўнага акта, думкі навукоўца, якога цытуе лектар, ці думкі самага лектара, што неабходна для наступных спасылак на першакрыніцу ці аўтарскі тэкст, а таксама для

ілюстрацыі стылю мыслення лектара;

- плана-тэзісаў – паслядоўнага пераліку асноўных палажэнняў лекцыі і кароткага пераказу асноўных думак, якія былі выказаны лектарам;
- анатацыі – найбольш кароткай формы выкладання асноўнага зместу лекцыі;
- рэферата – кароткага апісання тэксту лекцыі з наборам ключавых слоў і асноўных палажэнняў;
- апорнага канспекта – выкладання тэкста пасродкам схем, малюнкаў, слоў-дэскрыпцый. Апорны канспект службыць у асноўным для стварэння спрыяльных умоў у працэсе запамінання інфармацыі, а не для яе аналізу.

Асноўнымі прыёмамі пры канспектванні лекцыі з’яўляюцца :

- скарачэнні слоў, словазлучэнняў, тэрмінаў.
- перапрацоўка фразы;
- выкарыстанне колеру.

На апошнім аркушы канспекта рэкамендуецца мець табліцу (слоўнік) скарачэнняў і знакаў, как не забываць іх сэнс.

Рэкамендуецца таксама ў час канспектвання лекцыі пакідаць палі, ці пісаць на адной старонцы аркуша, што дазволіць значна папоўніць канспект у час самастойнай працы з крыніцамі і манаграфічнай літаратурай перад семінарамі і напярэдадні экзамена.

МЕТАДЫЧНЫЯ РЭКАМЕНДАЦЫІ ПА ПАДРЫХТОЎЦЫ ДА СЕМІНАРСКІХ ЗАНЯТКАЎ

Засваенне вучэбнага курса «Гісторыя дзяржавы і права Беларусі» прадугледжвае сістэматычную і інтэнсіўную самастойную працу навучэнцаў пры падрыхтоўцы да семінарскіх заняткаў. Слова «семінар» паходзіць ад лацінскага «*seminarium*» – «расаднік», «крыніца». У нашы дні пад семінарам разумеецца асобая форма групавых заняткаў у вышэйшых навучальных установах па пэўнай вучэбнай дысцыпліне, асноўнай характарыстыкай якой з’яўляецца абмеркаванне праблемных пытанняў курса пры актыўнасці ўсіх удзельнікаў. На семінарскіх занятках іх удзельнікі павінны імкнуцца да найбольш глыбокага спасціжэння сутнасці абмяркоўваемай тэмы і яе праблематызацыі. Канчатковая мэта семінарскіх заняткаў па гісторыі дзяржавы і права Беларусі – пры наладжанай камунікацыі дасягнуць узнікнення рэфлексіі і ўрэшце – канцэптualaнага гісторыка-прававога мыслення.

Добрасумленая падрыхтоўка да семінарскіх заняткаў – аснова трывалага авалодання ведамі па гісторыі дзяржавы і права Беларусі. Семінары даюць магчымасць навучэнцам супаставіць і верыфікаваць свае веды, сцвердзіцца ў сваім светапоглядзе.

Менавіта на семінары выпрацоўваюцца ўменні самастойна

пераапрацоўваць атрыманую на лекцыях і пры самастойнай працы інфармацыю, фармуляваць правілы дыскусіі, лагічна будаваць сістэмы доказаў і рабіць вывады, даваць ацэнкі. Тут набываюцца навыкі публічнага выступлення перад аўдыторыяй, вядзення дыспуту, паводзінаў у навуковай спрэчцы.

Алгарытм працы на семінарскіх занятках вызначаецца выкладчыкам, які праводзіць іх у канкрэтнай вучэбнай групе і прымае экзамен па дысцыпліне. Агульныя патрабаванні да арганізацыі кіруемай самастойнай работы студэнтаў вызначаюцца Палажэннямі і метадычнымі рэкамендацыямі Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь.

Вучэбныя пытанні для вывучэння і абмеркавання на семінарскіх занятках выкладзены ў вучэбна-метадычнай карце дысцыпліны. Планы семінарскіх заняткаў складзены такім чынам, каб даць навучэнцам магчымасць выявіць свае веды па найбольш складаных тэмах вучэбнага курса.

Непасрэдную падрыхтоўку да семінарскіх заняткаў трэба пачынаць з працы над вучэбным і лекцыйным матэрыялам па дадзенай тэме – адпаведнымі раздзелаў вучэбных дапаможнікаў і канспектам лекцыі. Пры падрыхтоўцы да семінарскіх заняткаў рэкамендавана азнаямленне і, па магчымасці, вывучэнне асобных навуковых артыкулаў, манаграфій і калектыўных твораў, прысвечаных праблематыцы тэмы, а таксама праца з першакрыніцамі – помнікамі права: нарматыўнымі дагаворамі, судзебнікамі, статутамі і г.д. Вялікая ўвага пры падрыхтоўцы да семінарскіх заняткаў павінна быць удзелена нарматыўным актам і дагаворам (прававым помнікам).

Пры аналізе прававога помніка (прывілея, судзебніка, статута, канстытуцыі і г.д.) перш за ўсё неабходна высветліць і засвоіць:

- канкрэтна-гістарычныя ўмовы і абставіны з’яўлення дакумента, а таксама яго «гісторыю» (навучэнцы пры гэтым павінны ведаць прычыны, якія выклікалі неабходнасць распрацоўкі і прыняцця вывучаемага дакумента; гістарычныя падзеі, у якіх ён узнік; крыніцы акта ці дагавора, які вывучаецца; распрацоўшчыкаў акта; дзяржаўна-палітычныя або іншыя мэты, якія ставілі перад сабой тыя, хто распрацоўваў і ўхваляў вывучаемы акт; час, калі акт быў выдадзены і калі ён спыніў сваё дзеянне, і г.д.);
- асноўныя палажэнні дакумента;
- значэнне вывучаемага прававога помніка.

Навучэнцы павінны засвоіць таксама асноўныя гісторыка-юрыдычныя тэрміны, якія ўжываюцца ў вывучаемым дакуменце. Работа з помнікамі права ў значнай ступені ўскладняецца тым, што навучэнцы пры вывучэнні дысцыпліны сутыкаюцца з тэкстамі на старабеларускай і польскай мовах, трапляецца ў дакументах і значная колькасць лацінскіх тэрмінаў. Таму звычайна існуюць пэўныя цяжкасці ў разуменні тых ці іншых гісторыка-прававых паняццяў. У гэтай сітуацыі трэба карыстацца даведчанай літаратурай (у тым ліку такімі выданнямі як: «Гістарычны слоўнік беларускай мовы», «Старабеларускі лексікон», «Латынско-рускі слоўнік» і інш.) ці пракансультавацца з выкладчыкам.

Для падрыхтоўкі грунтоўных і правільных адказаў навучэнцам рэкамендавана карыстацца – ў якасці ўзору – наступнымі **прафесійна-тэматычнымі блокамi**:

РАЗВІЦЦЁ ДЗЯРЖАВЫ.

1. Прычыны ўзнікнення (эканамічныя, сацыяльныя, палітычныя і інш.).
2. Час ўзнікнення, этапы станаўлення дзяржаўнасці.
3. Прычыны і час скону (распаду, заваёвы і інш.).

ГРАМАДСКІ ЛАД.

1. Кароткая характарыстыка эканамічнай сістэмы.
2. Класы, станы, страты і іншыя сацыяльныя групы грамадства.
3. Эканамічны і прававы статус розных сацыяльных груп насельніцтва.

ДЗЯРЖАЎНЫ ЛАД.

1. Форма дзяржаўнага ўладкавання.
2. Форма праўлення (кіравання).
3. Палітычны рэжым.
4. Дзяржаўны апарат (сістэма дзяржаўных органаў, прынцыпы арганізацыі і дзейнасці, парадак камплектавання, іх кампетэнцыя і юрысдыкцыя).

РЭВАЛЮЦЫЯ.

1. Прычыны рэвалюцыі (эканамічныя, сацыяльныя, палітычныя і інш.).
2. Рэвалюцыйная сітуацыя.
3. Час, этапы, рухаючыя і кіруючыя сілы.
4. Нарматыўныя акты, прынятыя ў час рэвалюцыі, якія замацавалі яе вынікі.
5. Значэнне рэвалюцыі.

ДЗЯРЖАЎНЫ ОРГАН.

1. Прычыны і час стварэння.
2. Парадак камплектавання.
3. Састаў (склад) органа (колькасны, сацыяльны (класавы, саслоўны і інш.), партыйны і інш.).
4. Структурныя элементы органа.
5. Кампетэнцыя органа.
6. Узаемаадносіны з іншымі дзяржаўнымі органамі.
7. Значэнне органа ў справе замацавання дзяржаўнай улады.

ПОМНІК ПРАВА.

1. Прычыны ўзнікнення.
2. Гісторыя распрацоўкі.
3. Крыніцы.

4. Структура.
5. Змест.
6. Значэнне.

Прымаючы да ўвагі профіль вышэйшай навучальнай установы, навучэнцы павінны дбайна вывучыць матэрыял аб крымінальным вышуку, следстве, паліцыі (міліцыі), установах выканання пакаранняў і г. д.

Пры падрыхтоўцы да заняткаў і экзамена навучэнцам рэкамендуецца таксама памятаць пра прафесійныя тэматычныя блокі, што дапаможа адабраць з рэкамендаванай літаратуры прафесійна значымы матэрыял, і весці канспект па найбольш складаных для засваення тэмах вучэбнага курса.

Такі канспект неабходны для таго, каб: «навучыцца перапрацоўваць любую інфармацыю, надаваць ёй іншы выгляд, тып, форму; вылучыць у тэксце самае неабходнае і патрэбнае для вырашэння вучэбнай ці навуковай задачы; стварыць паняццёвую ці структурную мадэль праблемы; спрасціць запамінанне тэкста; палегчыць працэс авалодання спецыяльнымі тэрмінамі; накіраваць інфармацыю для напісання пісьмовай работы ў выглядзе паведамлення, рэферата, ці навуковай працы».

Паспяховаць складання канспекта першакрыніцы ці манаграфіі залежыць ад умення структурыраваць матэрыял. «Неабходна не толькі навучыцца вылучаць асноўныя паняцці, але і намацоўваць сувязі паміж імі. Пры працы з пісьмовым тэкстам трэба памятаць, што ён складаецца з абзацаў, якія служаць для таго, каб палегчыць зрокавае ўспрыняцце тэкста, і абазначыць пачатак новай думкі, новага палажэння. Вельмі важна навучыцца выяўляць галоўную думку, заключаную у абзац, уласнымі словамі, захоўваючы пры гэтым логіку выкладання тэкста аўтарам».

Калі выбаркавае канспектаванне будзе на пошукавым і праглядавым прачытанні тэкста («па дыяганалі»), то скразное канспектаванне робіцца пры поўным прачытанні пэўнай крыніцы ці артыкула. Як выбаркавае, так і скразное канспектаванне можа быць як рэпрадуктыўным, так і творчым.

Выбар формы канспектавання залежыць ад мэты работы над тэкстам і яго асаблівасцей. Пры канспектаванні кнігі, раздзела калектыўнай манаграфіі, артыкула, неабходна ўказаць імя і прозвішча аўтара, яго месца працы, назву навуковага твора, месца і год выдання, назву выдавецтва, старонкі і іншую значную інфармацыю.

Вучэбная праграма па дысцыпліне ў якасці адной з формаў кантролю ведаў прапануе **падрыхтоўку паведамленняў і дакладаў**. Паведамленні рэкамендуецца рыхтаваць у вуснай форме, магчыма выкарыстанне апорнага канспекту асноўных палажэнняў і дакументаў. Даклад рэкамендуецца падрыхтаваць у пісьмовай форме.

Даклад – гэта самастойная работа навучэнца, якая ўяўляе сабой кароткае даследванне і абагульненне (у пісьмовым выглядзе) розных ідэй,

канцэпцый і пунктаў гледжання на аснове самастойнага аналізу розных крыніц. Даклад павінен змяшчаць матэрыял, сабраны навучэнцам са спецыяльнай літаратуры, самастойна скампіляваны і выкладзены ў адпаведнасці з абранай тэмай і рэкамендацыямі выкладчыка, а таксама высновы, самастойна зробленыя навучэнцам з разгляду дадзенага матэрыялу.

Структура даклада ўключае наступныя часткі: тытульны аркуш; уводзіны; асноўная частка; заключэнне; спіс выкарыстаных крыніц. Тэмы паведамленняў і дакладаў змешчаны ва вучэбна-метадычным дапаможніку: “Лапановіч, С. Ф. Гісторыя дзяржавы і права Беларусі : вучэбна-метадычны дапаможнік для студэнтаў устаноў вышэйшай адукацыі, якія навучаюцца па спецыяльнасці 1-24 01 02 «Правазнаўства», 1-24 01 03 «Эканамічнае права» / С. Ф. Лапановіч, А. М. Сувалаў ; Установа адукацыі «Акадэмія Міністэрства ўнутраных спраў Рэспублікі Беларусь». - Мінск : Акадэмія МУС, 2018” у раздзеле “Прыкладныя тэмы рэфератаў”.

Алгарытм разгляду пытанняў на семінарскіх занятках

Тэма 2. Дзяржаўнасць і права ўсходніх славян ранняга сярэднявечча (IX – першая палова XIII ст.). Першыя дзяржаўныя ўтварэнні на беларускіх землях

2 (гадзіны)

1. Зараджэнне дзяржаўнасці ва ўсходніх славян. Месца беларускіх зямель у складзе Старажытнарускай дзяржавы.
2. Дзяржаўна-палітычны лад раннесярэднявечных дзяржаў-княстваў (Полацкага, Тураўскага, Смаленскага, Чарнігаўскага і іншых).
3. Сістэма органаў улады і кіравання дзяржаў-княстваў.
4. Грамадскі лад ўсходніх славян ранняга сярэднявечча. Фарміраванне класаў і сацыяльных груп насельніцтва

2 (гадзіны)

1. Характэрныя рысы і сутнасць раннесярэднявечнага звычайнага і пісанага права.
1. Руская Праўда: гісторыка-прававы аналіз.
2. Дагавор 1229 г.: гісторыка-прававы аналіз.
3. Рэцэпцыя візантыйскага царкоўнага права. Статуты («Уставы») князей Уладзіміра Святаслававіча, Яраслава Мудрага. “Кормчая кніга” і іншыя крыніцы царкоўнага права

Тэма 3. Беларускія землі ў складзе Вялікага Княства Літоўскага, Рускага і Жамойцкага ў другой палове XIII ст. – першай палове XVI ст. Грамадскі і дзяржаўны лад, прававая сістэма

2 (гадзіны)

1. Асноўныя канцэпцыі паходжання Вялікага Княства Літоўскага, Рускага і Жамойцкага. Працэс фарміравання тэрыторыі дзяржавы.
2. Дзяржаўны лад Вялікага Княства Літоўскага, Рускага і Жамойцкага. 3. Вышэйшыя органы ўлады ў XIII – першай палове XVI ст. (Вялікі князь, Рада, Сойм).
3. Вышэйшыя службовыя асобы ў дзяржаве (земскія і дворныя): маршалак, канцлер, гетман, падскарбі і іншыя.
4. Мясцовыя органы ўлады Вялікага Княства Літоўскага, Рускага і Жамойцкага (Ваяводы, старосты, дзяржаўцы і іншыя службовыя асобы).

2 (гадзіны)

1. Грамадскі лад Вялікага Княства Літоўскага, Рускага і Жамойцкага. Правы статус саслоў'яў і класаў феадальнага грамадства.
2. Міжнародныя адносіны Вялікага Княства Літоўскага, Рускага і Жамойцкага з Вялікім княствам Маскоўскім, з Тэўтонскім ордэнам і інш.
3. Уніі Вялікага Княства Літоўскага, Рускага і Жамойцкага з Польскім каралеўствам.
4. Асаблівасці канфесійнай палітыкі ў Вялікім Княстве Літоўскім, Рускім і Жамойцкім ў XIII – першай палове XVI ст

2 (гадзіны)

1. Вышэйшыя судовыя органы Вялікага Княства Літоўскага, Рускага і Жамойцкага ў XIII – першай палове XVI ст.: склад і юрысдыкцыя.
2. Мясцовыя судовыя органы Вялікага Княства Літоўскага, Рускага і Жамойцкага ў XIII – першай палове XVI ст.: склад і юрысдыкцыя.
3. Судовая і іншыя (аграрная, адміністрацыйна-тэрытарыяльная, ваенная, парламентарная) рэформы ў Вялікім Княстве Літоўскім, Рускім і Жамойцкім у 60-х гг. XVI ст.
4. Сістэма паслярэформенных судаў. Склад і юрысдыкцыя гродскіх, земскіх і падкаморскіх судаў

2 (гадзіны)

1. Агульназемскія і земскія (абласныя) прывілеі Вялікага Княства Літоўскага, Рускага і Жамойцкага.
2. Судзебнік Казіміра Ягайлавіча 1468 г.: гісторыка-прававая характарыстыка.
3. Статуты Вялікага Княства Літоўскага, Рускага і Жамойцкага 1529 і 1566 гг.: гісторыка-прававая характарыстыка.

4. Характэрныя рысы асноўных галін права Вялікага Княства Літоўскага, Рускага і Жамойцкага. Крымінальнае права.

Тэма 4. Беларускія землі ў складзе Рэчы Паспалітай (другая палова XVI – канец XVIII ст.). Асаблівасці грамадскага, дзяржаўнага ладу і права

2 (гадзіны)

1. Эвалюцыя формы дзяржавы Рэчы Паспалітай у другой палове XVI – XVIII ст. ст. Вышэйшыя органы ўлады і кіравання.
2. Мясцовыя органы ўлады і службовыя асобы мясцовай адміністрацыі Рэчы Паспалітай.
3. Судовая сістэма ВКЛ у складзе Рэчы Паспалітай.
4. Канфесійнае становішча на беларускіх землях. Берасцейская царкоўная ўнія.

2 (гадзіны)

1. Распрацоўка, сістэма і значэнне Статута Вялікага Княства Літоўскага, Рускага і Жамойцкага 1588 г.
2. Канстытуцыйнае, ваеннае і крымінальнае права па Статуту 1588 г.
3. Цывільнае, шлюбна-сямейнае і спадчыннае права Вялікага Княства Літоўскага, Рускага і Жамойцкага па Статуту 1588 г.
4. Канстытуцыя Рэчы Паспалітай 3 мая 1791 г

Тэма 5. Беларускія землі ў складзе Расійскай імперыі (канец XVIII ст. – 1917 г.). Асаблівасці грамадскага, дзяржаўнага ладу і права

2 (гадзіны)

1. Прычыны правядзення буржуазных рэформаў. Асаблівасці адмены прыгоннага права і вызвалення сялян на беларускіх землях.
2. Асаблівасці правядзення буржуазных рэформаў (земская, гарадская і судовая) на беларускіх землях.
3. Прычыны і наступствы контррэформаў ў Расійскай імперыі.
4. Прававая сістэма Заходніх губерній Расійскай імперыі ў XIX ст. Кадыфікацыя мясцовага права Заходніх губерняў Расійскай імперыі

2 (гадзіны)

1. Рэвалюцыя 1905-1907 гг. ў Беларусі. Скліканне і дзейнасць Дзяржаўнай думы Расійскай імперыі.

2. Сталыпінская аграрная рэформа і яе правядзене на тэрыторыі Беларусі.
3. Беларускія землі ў гады Першай сусветнай вайны. Лютаўская рэвалюцыя 1917 г. Усталяванне троеўладзя ў Беларусі.
4. Развіццё права ў пачатку XX ст. Змены ў цывільным, крымінальным і працэсуальным праве

Тэма 6. Станаўленне беларускай нацыянальнай дзяржаўнасці ў перыяд рэвалюцыйных пераўтварэнняў і ўтварэнне Беларускай Савецкай Сацыялістычнай Рэспублікі (1917-1922 гг.)

2 (гадзіны)

1. Ідэі і канцэпцыі пабудовы беларускай дзяржаўнасці ў канцы XIX – пачатку XX стст.
2. Актывізацыя беларускага нацыянальнага руху ў 1917 г. Першы Ўсебеларускі з’езд (кангрэс) у Мінску ў снежні 1917 г.
3. Брэст-Літоўскі мірны дагавор: гісторыка-прававая характарыстыка.
4. Абвяшчэнне Беларускай Народнай Рэспублікі. Устаўныя граматы БНР і іх гісторыка-прававы аналіз

2 (гадзіны)

1. Кастрычніцкая рэвалюцыя 1917 г. і ўсталяванне савецкай улады ў Беларусі. Абласны выканаўчы камітэт Заходняй вобласці і Заходняга фронту.
2. Абвяшчэнне Сацыялістычнай Савецкай Рэспублікі Беларусіі (ССРБ). Маніфест Часовага рабоча-сялянскага ўрада Беларусі: гісторыка-прававы аналіз.
3. I з’езд Саветаў ССРБ. Ліквідацыя ССРБ і ўтварэнне Літоўска-Беларускай Савецкай Сацыялістычнай Рэспублікі (ЛітБел ССР).
4. Польшка-савецкая вайна. Другое абвяшчэнне Савецкай Сацыялістычнай Рэспублікі Беларусі.

2 (гадзіны)

1. Прававая сістэма у 1917–1922 гг.
2. Канстытуцыя БССР 1919 г.
3. II з’езд Саветаў ССРБ. Прыняцце Дапаўненняў да Канстытуцыі ССРБ 1919 г.
4. Рыжскі мірны дагавор і яго наступствы

Тэма 7. Дзяржаўнасць і права Беларускай Савецкай Сацыялістычнай Рэспублікі ў складзе Саюза Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік (1922–1939 гг.)

2 (гадзіны)

1. Уваходжанне БССР у склад Саюза Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік.
2. Нацыянальна-дзяржаўнае будаўніцтва ў БССР у перыяд НЭП і беларусізацыі ў 20-я гады XX ст.
3. Станаўленне адміністрацыйна-каманднай сістэмы ў БССР. Грамадскі і дзяржаўны лад БССР у 30-я гады XX ст.
4. Судовая сістэма БССР і пазасудовыя рэпрэсіўныя органы

2 (гадзіны)

1. Распрацоўка, прыняцце і асноўныя палажэнні Канстытуцыі БССР 1927 г.
2. Канстытуцыя БССР 1937 г.: гісторыка-прававы аналіз.
3. Сістэматызацыя заканадаўства БССР у міжваенны перыяд.
4. Змены ў крымінальным і грамадзянскім праве БССР

Тэма 8. Заходнебеларускія землі ў складзе Польскай Рэспублікі. Уз'яднанне Заходняй Беларусі з Беларускай ССР (1921–1941 гг.)

2 (гадзіны)

1. Грамадскі і дзяржаўны лад Польскай Рэспублікі (1921-1939 гг.).
2. Сацыяльна-эканамічная палітыка польскіх улад у Заходняй Беларусі. Палітыка паланізацыі насельніцтва заходнебеларускіх зямель.
3. Нацыянальна-вызваленчая барацьба беларускага народа ў Заходняй Беларусі (1921–1939 гг.).
4. Уз'яднанне Заходняй Беларусі з Беларускай ССР

Тэма 9. Дзяржаўнасць і права Беларускай Савецкай Сацыялістычнай Рэспублікі ў складзе Саюза Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік пад час Вялікай Айчыннай вайны (1941–1945 гг.)

2 (гадзіны)

1. Міжнароднае становішча ў 1930-х гг. Спробы СССР стварыць сістэму калектыўнай бяспекі.
2. Пачатак Вялікай Айчыннай вайны.
3. Гераізм савецкага народа ў абарончых баях 1941 г.
4. Змены ў дзяржаўным ладзе і прававой сістэме СССР і БССР у час Вялікай Айчыннай вайны

2 (гадзіны)

1. Палітыка генацыда беларускага народа на акупаванай тэрыторыі Беларусі.
2. Станаўленне і развіццё партызанскага руха на Беларусі ў 1941 – 1942 гг. Стварэнне Цэнтральнага штаба партызанскага руху і Беларускага штаба партызанскага руху.
3. Асноўныя напрамкі баявой дзейнасці беларускіх партызан у 1943 – 1944 гг. «Рэйкавая вайна».
4. Антыфашысцкае падполле ў Беларусі: формы і метады барацьбы

2 (гадзіны)

1. Пачатак вызвалення тэрыторыі Беларусі ад нацысцкіх акупантаў (восень – зіма 1943 г.).
2. Поўнае вызваленне БССР ад фашысцкіх захопнікаў. Аперацыя «Баграціён» (1944 г.).
3. Заканчэнне Вялікай Айчыннай і Другой сусветнай войнаў.
4. Асаблівасці аднаўлення дзейнасці савецкіх дзяржаўных і партыйных органаў у БССР. Узнаўленне народнай гаспадаркі рэспублікі.

Тэма 10. Дзяржаўнасць і права Беларускай Савецкай Сацыялістычнай Рэспублікі ў складзе Саюза Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік у другой палове 40-х – пачатку 90-х гадоў XX ст.

2 (гадзіны)

1. Савецкі дзяржаўны і грамадскі лад БССР у другой палове 40-х – сярэдзіне 50-х гг. XX ст.
2. XX з'езд КПСС 1956 г. Савецкі дзяржаўны і грамадскі лад БССР у другой палове 50-х – сярэдзіне 60-х гг. XX ст. Утварэнне саўнаргаса БССР.
3. Савецкі дзяржаўны і грамадскі лад БССР у другой палове 60-х – сярэдзіне 80-х гг. XX ст.
4. Міжнародная дзейнасць БССР. БССР – краіна-заснавальніца Арганізацыі Аб'яднаных Нацый

2 (гадзіны)

1. Развіццё асноўных галін права БССР ў пасляваенны перыяд (крымінальнае, грамадзянскае і інш.) (1944 – 1953 гг.). Абмежаванне кампетэнцыі БССР у праватворчасці.
2. Актывізацыя праватворчай дзейнасці рэспублікі ў другой палове 50-х – 60-х гг. Крымінальны і крымінальна-працэсуальны кодэксы 1960 г., цывільны і цывільны працэсуальны кодэксы 1964 г.

3. Канстытуцыя БССР 1978 г. Змены ў Канстытуцыі БССР 1978 г. Гісторыка-прававы аналіз.
4. Заканадаўчая дзейнасць Вярхоўнага Савета БССР ў 70–х пачатку 90-х гг

2 (гадзіны)

1. Прычыны і наступствы сістэмнага крызісу ў СССР.
2. Пачатак і напрамкі палітыкі «Перабудовы».
3. Абвяшчэнне 27 ліпеня 1990 г. Дэкларацыі Вярхоўнага Савета БССР «Аб дзяржаўным суверэнітэце БССР».
4. Апошнія спробы рэфармавання СССР. Жнівеньскі «путч» 1991 г

Тэма 11. Дзяржаўнасць і права сувярэннай Рэспублікі Беларусь (1991 – пачатак XXI ст.)

2 (гадзіны)

1. Канстытуцыйнае будаўніцтва ў Беларусі. Рэферэндумы Рэспублікі Беларусь 1995, 1996, 2004, 2022 гг.
2. Дзяржаўны лад Рэспублікі Беларусь на сучасным этапе.
3. Фарміраванне прававой сістэмы. Кадыфікацыя заканадаўства Рэспублікі Беларусь.
4. Міжнародная дзейнасць Рэспублікі Беларусь. Саюз Рэспублікі Беларусь і Расійскай Федэрацыі

Асноўная літаратура па ўсіх тэмах:

Доўнар, Т.І. Гісторыя дзяржавы і права Беларусі: падручнік для студэнтаў устаноў вышэйшай адукацыі па спецыяльнасцях "Правазнаўства", "Паліталогія", "Эканамічнае права", "Міжнароднае права" / Т. І. Доўнар. – Мінск: Адукацыя і выхаванне, 2014. - 415 с.

Лапановіч, С.Ф. Гісторыя дзяржавы і права Беларусі : вучэбна-метадычны дапаможнік / С.Ф. Лапановіч ; Акад . М-ва ўнутр. спраў Рэсп. Беларусь. – 2-е выд., дап. і перапр. – Мінск : Акадэмія МУС, 2025. – 300, [2] с.

Юхо, Я.А. Гісторыя дзяржавы і права Беларусі: Вучэб. дапам.: У 2 ч. / Я.А. Юхо. – Мінск: РІВШ БДУ, 2000–2003. – 2000. – Ч. 1. – 349 с. ; 2003. – Ч. 2. – 274, [1] с.

Вішнеўскі, А.Ф. Гісторыя дзяржавы і права Беларусі: Вучэб. дапам. для студэнтаў юрыд. і гіст. спецыяльнасцей ВНУ. / А.Ф. Вішнеўскі. – 1-е выд. – Мн.: ВП «Экаперспектыва», 2000. – 319 с.; 2-е выд. – Мінск: Акад. МУС Рэсп. Беларусь, 2003. – 313, [1] с.

Аргучинцев, Г.К. История государства и права Беларуси: учебное пособие для студентов специальности «Правоведение» / Г.К. Аргучинцев. – Минск: Амалфея, 2014. – 379 с.

▪ **Дадатковая літаратура да тэмы 1**

Блок, М. Апология истории, или ремесло историка / М. Блок. Пер. с фр. – М.: Наука, 1986. — 254 с.

Лінднэр, Р. Гісторыкі і ўлада. Нацыятворчы працэс і гістарычная палітыка ў Беларусі XIX – XX ст. / Р. Лінднэр. – СПб.: Неўскі прасцяг, 2003. (Бібліятэка часопіса «Беларускі гістарычны агляд». Т. 12). – 540 с.

Матэрыялы II навуковай канферэнцыі Беларускага Гістарычнага Таварыства «Праблемы перыядызацыі гісторыі Беларусі» (Магілёў, 23–25 ліст. 2001 г.); Матэрыялы IV навуковай канферэнцыі Беларускага Гістарычнага Таварыства «Беларуская гістарыяграфія часоў БССР» (Мінск, 31 мая – 1 чэрв. 2004 г.) // Гістарычны альманах (Навуковы гістарычны і краязнаўчы часопіс). – 2002. – Том 7;. 2004. – Том 10.

Юхо, И. История юридической науки Беларуси / И. Юхо, С. Сокол. – Минск: Белорусский негосударственный институт правоведения, 2000. – 95 с.

Юхо, Я.А. Гістарыяграфія гісторыі дзяржавы і права феадальнай Беларусі: у 2 ч. / Я. Юхо; Нац. акад. навук Беларусі ; Ін-т філас. і права, Бел. дзярж. ін-т правазнаўства. – Мінск: [б.в.], 1999–2003. – 101 с. (Серыя: «Гісторыя Бацькаўшчыны»).

▪ **Дадатковая літаратура да тэмы 2**

Ермаловіч М. Старажытная Беларусь: полацкі і новагародскі перыяды / Мікола Ермаловіч. - Мінск : Мастацкая літаратура, 1990. - 365, [1] с.

Пьянков, А. П. Происхождение общественного и государственного строя Древней Руси / А. П. Пьянков. – Минск: БГУ, 1980. – 208 с.

Свердлов, М.Б. От Закона Русского к Русской Правде / М. Б. Свердлов. – Москва : Юрид. лит., 1988. – 174,[2] с.

Щапов, Я.Н. Государство и церковь Древней Руси, X–XIII вв. / Я. Н. Щапов; АН СССР, Ин-т истории СССР. – М. : Наука, 1989. – 228,[3] с. : ил.

Штыхаў, Г.В. Старажытныя дзяржавы на тэрыторыі Беларусі / Г.В.Штыхаў. – 2-е выд., выпраўленае. Мінск : Права і эканоміка, 2002. – 89, [4] с.

▪ **Дадатковая літаратура да тэмы 3**

Доўнар, Т.І. Развіццё асноўных інстытутаў грамадзянскага і крымінальнага права Беларусі ў XV–XVI стст. / Т.І. Доўнар ; ЕГУ. – Мінск: «Пропілея», 2000. – 224 с. (Humanities. Исследования в области гуманитарных наук).

Краўцэвіч, А.К. Стварэнне Вялікага княства Літоўскага / А.К.Краўцэвіч. – Мінск : Бел. навука, 1998. – 206, [2] с.; 3-е выд. – Беласток : Вышэйшая Школа Публічнай Адміністрацыі, 2008. – 196 с.

Очерк истории Литовско-Русского государства до Люблинской унии включительно / М.К.Любавский. - Санкт-Петербург : Наука, 2004. - 310, [1] с.

Пачаткі Вялікага княства Літоўскага: падзеі і асобы / Вячаслаў Насевіч. - Мінск : Польша, 1993. - 158, [2] с.

Старостина, И.П. Судебник Казимира 1468 г. // Древнейшие государства на территории СССР (1988-1989): Материалы и исследования – М.: Наука, 1991. – С. 170–344.

▪ Дадатковая літаратура да тэмы 4

Дзербіна, Г.В. Права і сям'я Беларусі эпохі Рэнесансу / Г.В. Дзербіна. – Мінск: Тэхналогія, 1997. – 175 с.

Довнар, Т.И. Уголовное право феодальной Беларуси (XV–XVI вв.): Учеб: пособие / Т.И. Довнар, В.А. Шелкопляс; М-во внутр.дел Респ. Беларусь. Акад. – Минск : Акад. МВД Респ. Беларусь, 1995. – 96, [1] с.

Мацук, А. Барацьба магнацкіх групак у ВКЛ (1717–1763 гг.) / А. Мацук. – Мінск : Медысонт, 2010. – 640 с.

Радаман, А.А. Прынцыпы забеспячэння бяспекі дзейнасці соймаў у праве Вялікага Княства Літоўскага, Рускага і Жамойцкага другой паловы XVI – пачатку XVII ст. / А. Радаман // Проблемы борьбы с преступностью и подготовки кадров для органов внутренних дел Республики Беларусь: сборник материалов научно-практ. конф., Минск, 28 января 2005 г. / ред. И.И. Басецкий. – Минск: Академия МВД Респ. Беларусь, 2005. – С. 136–137.

Рахуба, А. Вялікае Княства Літоўскае ў парламенцкай сістэме Рэчы Паспалітай (1569–1763 гг.) / А. Рахуба ; пер. з пол. мовы М. Раманоўскі ; навук. рэд. Г. Сагановіч. – Мінск : Медысонт, 2008. – 424 с. (Бібліятэка часопіса «Беларускі Гістарычны Агляд»).

▪ Дадатковая літаратура да тэмы 5

Інкарпарацыя: Літ. правінцыя ў падзелах Рэчы Паспалітай / Я.К.Анішчанка. - Мн. : Хурсік, 2003. - 468 [1] с.

Забаўскі, М.М. Расійская Дзяржаўная дума ў лёсах Беларусі (1906–1917 гг.) : манаграфія / М.М. Забаўскі. – Мінск : БДПУ, 2008. – 267 с.

Литвак, Б.Г. Переворот 1861 года в России: почему не реализовалась реформаторская альтернатива / Б.Г.Литвак. – М.: Политиздат, 1991. — 302 с.

Свиб, А.Ф. Государственно-правовой статус Беларуси в составе России в пореформенный период (1861–1906) : Монография / А.Ф. Свиб; Белорус. ин-т правоведения. – Минск : БИП-С, 2004. – 120 с.

Шелкопляс, В.А. Судебные органы в Беларуси : Конец XVIII – первая половина XIX вв.: Учеб. пособие / М-во внутр. дел Респ. Беларусь, Академия. – Минск : Акад. МВД Респ. Беларусь, 1997. – 63 с.

▪ Дадатковая літаратура да тэмы 6

Круталевич, В.А. История Беларуси: становление национальной державности (1917–1922) / В.А. Круталевич. – Минск : Национальная

академия наук Беларуси. Институт философии и права, 1999. – 388 с.; 2 изд. – Становление национальной державности (1917-1922 гг.) / В.А. Круталевич. – Минск: ИООО «Право и экономика», 2003. – 592 с.

Рудовіч, С. Час выбару: Праблема самавызначэння Беларусі ў 1917 годзе / С. Рудовіч. – Мінск : Тэхналогія, 2001. – 200 с.

Сідарэвіч, А. Беларуская Народная Рэспубліка / Сідарэвіч, А. // Энцыклапедыя гісторыі Беларусі : энцыкл. давед.: у 6 т. – Мінск: БелЭн, 1993. – Т.1. – С. 384–390.

Трацяк, С.А. Брэсцкі мір і грамадска-палітычныя працэсы ў Беларусі (лістапад 1917 — студзень 1919 г.) / С.А. Трацяк ; Нацыянальная акадэмія навук Беларусі, Інстытут гісторыі. – Мінск : Беларуская навука, 2009. – 206, [2] с.

Широков А. Т. ЦИК Белорусской ССР в 1919-1936 гг. / А.Т. Широков. - Мн. : Наука и техника, 1979. - 156, [2] с.

▪ Дадатковая літаратура да тэмы 7

Вішнеўскі, А.Ф. Асаблівасці палітыка-прававога рэжыму савецкай дзяржавы і яго вытокі (1917–1953 гг.) / А.Ф. Вішнеўскі. – Мінск: Тэсей, 2006. – 328 с.

Ігнаценка, І. Кастрычніцкая рэвалюцыя на Беларусі: Асаблівасці і вынікі / І. Ігнаценка – Мн., 1995. -269 с.

Касцюк, М. Бальшавіцкая сістэма ўлады на Беларусі / М. Касцюк. – Мінск : ВП «Экаперспектыва», 2000. – 307 с.

Маргунский, С.П. Государственное строительство БССР в годы восстановления народного хозяйства (1921-1925) / С.П. Маргунский. – Минск: Наука и техника, 1966. – 286 с.

Слободчиков, Н.А. Совет Народных Комиссаров БССР в 1920–1936 гг.: Правовые вопросы организации и деятельности / Н.А. Слободчиков. – Минск: Наука и техника, 1977. – 166 с.

▪ Дадатковая літаратура да тэмы 8

Ладысеў, У.Ф. Паміж Усходам і Захадам: Станаўленне дзяржаўнасці і тэрытарыяльнай цэласнасці Беларусі (1917–1939 гг.) / У.Ф. Ладысеў, П.І. Брыгадзін. – Мінск : БДУ, 2003. – 307 с.

Назаўсёды разам: гісторыя нацыянальна-дзяржаўнага станаўлення Беларусі: да 65-годдзя ўз'яднання Заход. Беларусі з БССР: матэрыялы Рэсп. навук.-тэарэт. канф., Мінск, 28 верас. 2004 г. / рэдкал.: А.А.Каваленя (гал. рэд.) і інш., 2004. . - Мн.: БДПУ - 198 с.

Палуян, У.А. Беларуская сялянска-рабочая Грамада / У.А. Палуян. – Мн.: Вышэйшая школа, 1967. – 95 с.

Пашкевіч, А.В. Парламенцкія формы змагання за нацыянальныя і сацыяльныя правы беларускага народа ў міжваеннай Польшчы (1921—1930 гг.): аўтарэферат дысертацыі на суісканне вучонай ступені кандыдата

гістарычных навук: 07.00.02: 12.10.2006 / Пашкевіч Аляксандр Васільевіч. - Мінск, 2006. - 21 с.

▪ **Дадатковая літаратура да тэмы 9**

Генацыд у другой сусветнай вайне: Праблемы даслед.: У памяць ахвяр Трасцянца: Матэрыялы Міжнар. навук. канф., 25-27 крас. 2002 г., Мінск / Рэдкал.: К.І.Козак (адк. рэд.) і інш.. - Мн.: Выд. цэнтр БДУ, 2003. - 278 с.

Лемяшонак, Ул. І. Вызваленне - без грыфа "сакрэтна!" / Ул.І.Лемяшонак. - Мн. : Польша, 1996. - 151 с.

Нюрнбергский процесс: право против войны и фашизма / Д.Гинзбургс, В.Н.Кудрявцев, Р.С.Кларк и др.. - М., 1995. - 263 с.

Партизанское движение в Беларуси и его роль в разгроме фашистских захватчиков в 1941—1944 годах : материалы Международной научно-практической конференции (Минск, 25—26 июня 2009 года) / [редколлегия: М. В. Мясникович (председатель) и др.]. - Минск : Беларуская навука, 2009. - 493 с.

Тимохович, И. В. Битва за Белоруссию, 1941-1944 / Ин-т воен. истории М-ва обороны Рос. Федерации. - Мн. : Беларусь, 1994. - 254 с.

▪ **Дадатковая літаратура да тэмы 10**

Абрамович, А.М. Правовой статус советского гражданина / А.М.Абрамович ; под ред. В.И. Шабайлова ; АН БССР, Ин-т истории и права. - Минск : Наука и техника, 1988. - 91, [2] с.

Вихарев, С.Р. Суверенитет Белорусской ССР в составе Союза ССР / Под ред. В.А.Дорогина. - Мн. : Изд-во БГУ им. В.И.Ленина, 1958. - 128 с.

Кучинский, В.А. Верховный Совет Белорусской ССР – высший орган государственной власти республики : Автореф. дис. на соиск. учен. степ. канд. юрид. наук / В.А. Кучинский; Акад. наук СССР, Ин-т государства и права. - М., 1962. - 20 с.

Мартинovich, И.И. История суда в БССР (1917–1960 гг.) / И.И. Мартинovich. - Минск : МВССПО БССР, 1961. - 174 с.

Органы государственного управления БССР (1919-1967). - Минск : Наука и техника, 1968. - 327с. Наука и техника, 1968. - 327с.

▪ **Дадатковая літаратура да тэмы 11**

Божанов, В.А. Конституция Республики Беларусь : политологический анализ : Учеб.-метод. пособие / В.А. Божанов / [В авт.ред.] ; Учеб.-образоват. учреждение БГУ «Респ. ин-т высш. шк.» - Минск : РИВШ БГУ, 2001. - 66, [2] с.

Правотворческая деятельность в Республике Беларусь / Бел. ин-т гос. стр-ва и законодательства; [А.В. Матусевич, В.Н. Дубовицкий, И.Н. Лапша, П.Е. Жушма]. - Минск : ООО "Скарына", 1997. - 254 с., [9] л. схем.

Судебно-правовая реформа: концепция и пути ее реализации в Республике Беларусь: материалы республиканской научно-практической

конференции (26-28 февраля 1992 г.) / под редакцией И.И.Басецкого. - Минск: Верховный Совет Республики Беларусь [и др.], 1992. - 370 с.

Чудаков, М.Ф. Конституционный процесс в Беларуси (от Привилея Казимира до Конституции Республики Беларусь): монография / М.Ф. Чудаков; Академия управления при Президенте Республики Беларусь. – Минск : Академия управления при Президенте Республики Беларусь, 2008. – 290 с.

КУРСАВАЯ РАБОТА

Выкананне курсавой работы мае на мэце:

замацаванне, паглыбленне і пашырэнне тэарэтычных ведаў у адпаведнасці са зместам вывучаемай вучэбнай дысцыпліны; прымяненне атрыманых ведаў;

развіццё ў навучэнцаў навыкаў самастойнай творчай працы;

авалоданне метадамі сучасных навуковых даследаванняў; выпрацоўку ўмення публічнай абароны; падрыхтоўку да выканання дып лоннай работы.

Патрабаванні да курсавой работы

Курсавая работа павінна задавальняць наступным патрабаванням:

быць актуальнай і мець вобласць практычнага прымянення; грунтавацца на найноўшых тэарэтычных распрацоўках доследнага пытання, што

прадугледжвае вывучэнне нарматыўных прававых актаў, навуковых, вучэбна-метадычнай і іншай дакументацыі (далей - крыніцы) і выпрацоўку на гэтай аснове ўласнай пазіцыі; змяшчаць канкрэтныя прапановы па вырашэнню вывучаемай праблемы; адказваць патрабаванням па яе афармленні.

Структура курсавой работы:

тытульны аркуш;

заданне на выкананне курсавой работы;

змест;

пералік умоўных абазначэнняў, сімвалаў і тэрмінаў (пры неабходнасці);

увядзенне;

асноўная частка;

заклучэнне;

спіс выкарыстаных крыніц;

прыкладанні (пры неабходнасці).

Рэкамендуемы аб'ём структурных элементаў курсавой працы:

ўвядзенне - да 3 лістоў;

асноўная частка (у ёй вылучаюць свае раздзелы і падраздзелы) - 15-30 лістоў;

заклучэнне - да 3 лістоў;

спіс выкарыстаных крыніц - не менш за 20 крыніц.

Агульныя патрабаванні да афармлення пісьмовых работ

Пісьмовыя працы афармляюцца на стандартных лістах паперы А4 (210x297 мм) з аднаго боку. Тэкст працы друкуецца праз паўтара інтэрвалу шрыфтам Times New Roman 14 пунктаў. Памеры палёў: левае - 30 мм, правае 10 мм, верхняе, ніжняе - 20 мм. Шрыфт друку павінен быць прамым, светлага напісання, выразным, чорнага колеру, аднолькавым па ўсім аб'ёме тэксту. Дазваляецца выкарыстоўваць кампутарныя магчымасці акцэнтавання ўвагі на азначэннях, тэрмінах, тэарэмах, важных асаблівасцях, ужываючы рознае

напісанне шрыфта: курсіўнае, паўтлустае, курсіўнае паўтлустае, вылучэнне з дапамогай рамак, разрадкі, падкрэслівання і іншае.

Загалоўкі структурных частак пісьмовай працы («ЗМЕСТ», «ПЕРАЛІК УМОЎНЫХ АБАЗНАЧЭННЯЎ, СІМВАЛАЎ І ТЭРМІНАЎ», «УВОДЗІНЫ», «РАЗДЗЕЛ», «ЗАКЛЮЧЭННЕ», «СПРАВАК ВЫКАРЫСТАННЯ» карыстаючы паўтлусты шрыфт з памерам на 1–2 пункты больш, чым шрыфт у асноўным тэксце. Таксама друкуюць загалоўкі кіраўнікоў. Загалоўкі раздзелаў друкуюць малымі літарамі (акрамя першай вялікай) з абзацнага водступу паўтлустым шрыфтам з памерам на 1–2 пункты больш, чым у асноўным тэксце. Загалоўкі падраздзелаў друкуюць з абзацнага водступу малымі літарамі (акрамя першай вялікай) паўтлустым шрыфтам з памерам шрыфта асноўнага тэксту. Пункты, як правіла, загалоўкаў не маюць. Пры неабходнасці загаловак пункта друкуюць з абзацнага водступу паўтлустым шрыфтам з памерам шрыфта асноўнага тэксту ў падбор да тэксту.

У канцы загалоўкаў кіраўнікоў, раздзелаў і падраздзелаў кропку не ставяць. Калі загаловак складаецца з двух ці больш прапаноў, іх падзяляюць кропкай (кропкамі). Ў канцы загалоўка пункта ставяць кропку. Адлегласць паміж загалоўкамі (за выключэннем загалоўка пункта) і тэкстам павінна складаць 2-3 міжрадковых інтэрвалу. Калі паміж двума загалоўкамі тэкст адсутнічае, тая адлегласць паміж імі ўсталёўваецца ў 1,5–2 міжрадковых інтэрвалу. Адлегласць паміж загалоўкамі і тэкстам, пасля якога загаловак варта, можа быць больш, чым адлегласць паміж загалоўкамі і тэкстам, да якога ён адносіцца.

Кожную структурную частку трэба пачынаць з новага ліста.

Нумарацыя старонак і раздзелаў, падраздзелаў, пунктаў і падпунктаў

Нумарацыя старонак, раздзелаў, падраздзелаў, пунктаў і падпунктаў даецца арабскімі лічбамі. Першай старонкай пісьмовай працы з'яўляецца тытульны ліст, які ўключаюць у агульную нумарацыю старонак. На тытульным лісце нумар старонкі не ставяць, на наступных лістах нумар прастваўляюць у цэнтры ніжняй часткі ліста без кропкі ў канцы. Нумарацыя частак, раздзелаў, падраздзелаў, пунктаў, малюнкаў, табліц, формул, ураўненняў даецца арабскімі лічбамі без знака «№». Нумар кіраўніка ставяць пасля слова 'Кіраўнік'. Структурныя часткі «ЗМОВА», «Пералік умоўных абазначэнняў, сімвалаў і тэрмінаў», «УВОДЗІНЫ», «ЗАКЛЮЧЭННЕ», «СПІС ВЫКАРЫСТАНЫХ КРЫНІЦ» не маюць нумароў. Раздзелы нумаруюць у межах кожнага раздзела. Нумар раздзела складаецца з нумара главы і парадкавага нумара раздзела, падзеленых кропкай, напрыклад: «2.3» (трэці раздзел другога раздзела). Падраздзелы нумаруюць у межах кожнага раздзела. Нумар падраздзела складаецца з парадкавых нумароў кіраўніка, раздзела, падраздзела, падзеленых кропкамі, напрыклад: «1.3.2» (другі падраздзел трэцяга раздзела першага раздзела). Пункты нумаруюць арабскімі лічбамі ў межах кожнага падраздзела. Нумар пункта складаецца з парадкавых нумароў кіраўніка, раздзела, падраздзела, пункта, падзеленых кропкамі,

напрыклад: “4.1.3.2” (другі пункт трэцяга падраздзела першага раздзела чацвёртай главы). У канцы нумарацыі частак, раздзелаў, падраздзелаў, пунктаў, а таксама іх загалоўкаў кропка не ставяць.

Ілюстрацыі

Ілюстрацыі (фатаграфіі, малюнкi, чарцяжы, схемы, графікі, карты) размяшчаюцца ў пісьмовай працы непасрэдна на старонцы з тэкстам пасля абзаца, у якім яны згадваюцца ўпершыню, ці асобна на наступнай старонцы. Ілюстрацыі, якія размешчаны на асобных лістах, павінны ўключацца ў агульную нумарацыю старонак. Ілюстрацыі і табліцы абазначаюць адпаведна словамі «малюнак» і «табліца» і нумаруюць паслядоўна ў межах кожнага раздзела. На ўсе табліцы і ілюстрацыі павінны быць спасылкі ў тэксце пісьмовай працы. Словы 'малюнак', 'табліца' ў подпісах да малюнка, табліцы і ў спасылках на іх не скарачаюць. Слова 'Малюнак', яго нумар і найменне ілюстрацыі друкуюць паўтлустым шрыфтам, прычым слова 'Малюнак', яго нумар, а таксама тлумачальныя даныя да яго - паменшаным на 1-2 пункты памерам шрыфта. Нумар ілюстрацыі павінен складацца з нумара часткі і парадкавага нумара ілюстрацыі, падзеленых кропкай. Нумар ілюстрацыі, яе назоў і якія тлумачаць подпісы змяшчаюць паслядоўна пад ілюстрацыяй. У канцы назвы ілюстрацыі ўказваецца спасылка на крыніцу. Паміж нумарам і назвай ілюстрацыі кропка не ставіцца. Ілюстрацыя павінна размяшчацца пасля першай згадкі. Ілюстрацыі павінны быць размешчаны так, каб іх было зручна разглядаць без павароту працы ці з паваротам па гадзіннікавай стрэлцы. Якасць ілюстрацыі павінна забяспечваць іх дакладнае ўзнаўленне. Фатаграфіі памерам менш А4 павінны быць наклеплены на стандартныя лісты белага паперы.

Табліцы

Лічбавы матэрыял пісьмовай працы афармляюць у выглядзе табліц. Кожная табліца павінна мець кароткі заглавак, які складаецца са слова «Табліца», яе парадкавага нумара і назвы, адзеленага ад нумара знакам працяжніка. Заглавак варта змяшчаць над табліцай злева, без абзацнага водступу.

Пры афармленні табліц неабходна кіравацца наступнымі правіламі: дапускаецца прымяняць у табліцы шрыфт на 1–2 пункты меншы, чым у тэксце пісьмовай работы; не трэба ўключаць у табліцу графу «Нумар па парадку». Пры неабходнасці нумарацыі паказчыкаў, уключаных у табліцу, парадкавыя нумары паказваюць у бакавіку табліцы непасрэдна перад іх найменнем; табліцу з вялікай колькасцю радкоў дапускаецца пераносіць на наступны ліст. Пры пераносе часткі табліцы на іншы ліст яе заглавак паказваюць адзін раз над першай часткай, злева над іншымі часткамі пішуць слова “Працяг”. Заглавак табліцы змяшчаюць толькі над першай часткай табліцы, а над астатнімі пішуць «Працяг табліцы» або «Заканчэнне табліцы» з указаннем яе нумара; табліцу з невялікай колькасцю граф дапушчаецца дзяліць на часткі і змяшчаць адну частку побач з іншай на адной старонцы, адлучаючы іх сябар ад сябра падвойнай лініяй і паўтараючы ў кожнай частцы

галоўку табліцы. Пры вялікім памеры галоўкі дапушчаецца не паўтараць яе ў другой і наступных частках, замяняючы яе адпаведнымі нумарамі граф. Пры гэтым графы нумаруюць арабскімі лічбамі; калі паўтаральны ў розных радках графы табліцы тэкст складаецца з аднаго словы, то яго пасля першага напісання дапускаецца замяняць двукоссі; калі з двух ці больш слоў, то яго замяняюць словамі 'Тое ж' пры першым паўторы, а далей - двукоссі. Ставіць двукоссі замест паўтаральных лічбаў, марак, знакаў, матэматычных, фізічных і хімічных сімвалаў не дапускаецца. Калі лічбавыя ці іншыя дадзеныя ў якім-небудзь радку табліцы не прыводзяць, то ў ёй ставяць прочырк; загалоўкі граф і радкоў варта пісаць з вялікай літары ў адзіным ліку, а падзагалоўкі граф - з малой, калі яны складаюць адну прапанову з загалоўкам, і з вялікай, калі яны маюць самастойнае значэнне. Дапускаецца нумараваць графы арабскімі лічбамі, калі неабходна даваць спасылкі на іх па тэксце дысертацыі; загалоўкі граф, як правіла, запісваюць паралельна радкам табліцы. Пры неабходнасці дапускаецца размяшчаць загалоўкі граф паралельна графам табліцы.

Нататкі

Пры неабходнасці трэба даваць тлумачэнні або даведачныя даныя да зместу ілюстрацыі (табліцы) або да тэксту непасрэдна ў выглядзе заўваг, якія прыводзяць непасрэдна пад імі. Калі нататка адна, то пасля слова «Нататка», напісанага з абзацнага водступу, ставіцца працяжнік і з вялікай літары выкладаецца нататка. У выпадку некалькіх нататак кожнае з іх друкуецца з новага радка з абзацнага водступу і нумаруецца арабскімі лічбамі.

Спасылкі

Аўтар пісьмовай працы павінен даваць спасылкі на выкарыстоўваныя крыніцы, звесткі і матэрыялы. Калі адзін і той жа матэрыял перавадыецца неаднаразова, то пераважней спасылацца на апошняе выданні.

Спасылкі ў тэксце на крыніцы павінны ажыццяўляцца шляхам прывядзення нумара па спісе выкарыстаных крыніц. Пры выкарыстанні звестак, матэрыялаў з манаграфій, аглядных артыкулаў, іншых крыніц з вялікай колькасцю старонак, ілюстрацый, табліц, формул неабходна напісаць нумары крыніцы, старонкі, ілюстрацыі, табліцы, формулы, на якія даецца спасылка. Спасылка заключаецца ў квадратныя дужкі. Напрыклад: [14, с. 26] (тут 14 - нумар крыніцы ў спісе, 26 - нумар старонкі). [14, с. 26, табл. 2] (тут 14 - нумар крыніцы ў спісе, 26 - нумар старонкі, 2 - нумар табліцы). Спасылкі на ілюстрацыі ў рабоце называюцца парадкавым нумарам ілюстрацыі, напрыклад; 'На малюнак 1.2 ...' або '(малюнак 1.2)'. Спасылкі на дадатак паказваюць парадкавым нумарам дадатку, напрыклад: «(Дадатак А)». На ўсе табліцы працы павінны быць спасылкі ў тэксце.

Спіс выкарыстаных крыніц

Крыніцы варта размяшчаць адным з наступных спосабаў: у парадку з'яўлення спасылак у тэксце працы; у алфавітным парадку прозвішчаў першых аўтараў або загалоўкаў. Прыклад афармлення звестак аб крыніцах афармляецца ў адпаведнасці з Інструкцыяй аб парадку афармлення

кваліфікацыйнай навуковай работы (дысертацыі) на суісканне вучоных ступеняў кандыдата і доктара навук, аўтарэферата і публікацый па тэме дысертацыі.

Прыкладанні

Прыкладанні афармляюць як працяг працы на наступных старонках, размяшчаючы іх у парадку з'яўлення спасылак у тэксце. Старонкі прыкладанняў нумаруюцца. Кожнае прыкладанне варта пачынаць з новай старонкі з указаннем у правым верхнім куце слова 'ДАДАТАК', надрукаванага вялікімі літарамі. Прыкладанне павінна мець змястоўны загаловак. Прыкладанні абазначаюць загатоўнымі літарамі рускага алфавіту, пачынальна з А (за выключэннем літар Ё, З, Й, О, Ч, Ь, Ы, Ъ), напрыклад: «ДАДАТАК А», «ДАДАТАК Б», «ДАДАТАК У». Дапускаецца абазначаць дадаткі літарамі лацінскага алфавіту, за выключэннем літар І і О.

Скарачэнні

У рабоце дапускаюцца агульнапрызнаныя скарачэнні і абрэвіятуры, устаноўленыя правіламі арфаграфіі і адпаведнымі нарматыўнымі дакументамі, напрыклад: с.– старонка; г. - год; гг. - гады; мін. - мінімальны; макс. - максімальны; АБС. - абсалютны; отн. - адносны; г.зн. - гэтак значыць; г.д. - гэтак далей; да т.п. - таму падобнае; інш - іншыя; інш - іншае; гл. - глядзі; канд. - кандыдат; дац. - дацэнт; праф. - прафесар; інш – доктар; экз. - экзэмпляр; заўв. - нататка; п. - пункт; разд. – раздзел; зб. - зборнік; вып. - выпуск; выд. – выданне; б.г. - без года; склад. - складальнік; Спб. - Санкт-Пецярбург. У тэксце работы не дапускаецца: прымяняць адвольныя словаўтварэнні; прымяняць скарачэнні слоў, акрамя ўстаноўленых правіламі арфаграфіі, стандартамі; прымяняць матэматычныя знакі <, >, =, %, № і інш. без лікавых значэнняў. Калі ў працы ўжываецца адмысловая сістэма скарачэнняў слоў і найменняў, то яна павінна мець пералік прапанаваных аўтарам скарачэнняў, які змяшчаецца пасля зместу. Тэкст пераліку скарачэнняў размяшчаюць слупком. Злева ў алфавітным парадку прыводзяцца скарачэнні, умоўныя абазначэнні, сімвалы, адзінкі і тэрміны, справа – іх дэталёвая расшыфроўка.

ПРЫКЛАДНЫЯ КРЫТЭРЫ АДЗНАКІ АБОРОНЫ КУРСАВОЙ ПРАЦЫ

Адзнака “дзесяць” балаў:

аўтар курсавой працы дэманструе яснае разуменне тэарэтычнай сутнасці доследнай праблемы; выкананне курсавой работы ажыццяўляецца ў строгай адпаведнасці з тэмай, аб'ектам, прадметам, мэтай і задачамі, выбранымі метадамі даследавання;

праца носіць аналітычны характар;

курсавая праца выяўляе ўменне навучэнца працаваць з навуковымі крыніцамі, крытычна аналізаваць іх вынікі, свабодна арыентавацца ў тэорыях, канцэпцыях і напрамках па тэме даследавання;

у тэксце прадстаўлены спасылкі на найноўшыя навуковыя

даследаванні, вынікі якіх творча выкарыстоўваюцца ў курсавой рабоце;

заклучныя вывады па курсавой рабоце з'яўляюцца дакладнымі і абгрунтаваны праведзеным у рабоце аналізам матэрыялу;

тэкст курсавой працы, спіс выкарыстаных крыніц, дадаткі аформлены ў адпаведнасці з патрабаваннямі;

даклад на абароне курсавой працы адрозніваецца лагічнасцю, паслядоўнасцю і пераканаўчасцю, уключае аргументаванае абгрунтаванне выбраных метадаў даследавання, дакладнае выкарыстанне навуковай тэрміналогіі;

адказы на дадатковыя пытанні грунтоўныя і сведчаць аб навуковай кампетэнтнасці навучэнца ў доследнай праблеме і яго шырокай эрудыцыі.

Адзнака “дзевяць” балаў:

аўтар курсавой працы дэманструе разуменне тэарэтычнай сутнасці доследнай праблемы;

выкананне курсавой работы ажыццяўляецца ў строгай адпаведнасці з тэмай, аб'ектам, прадметам, мэтай і задачамі, выбранымі метадамі даследавання;

курсавая праца выяўляе ўменне навучэнца працаваць з навуковымі крыніцамі, крытычна аналізаваць іх вынікі, арыентавацца ў тэорыях, канцэпцыях і напрамках па тэме даследавання;

праца носіць аналітычны характар;

заклучныя вывады па курсавой рабоце з'яўляюцца дакладнымі і абгрунтаваны праведзеным у рабоце аналізам матэрыялу;

у тэксце прадстаўлены спасылкі на найноўшыя навуковыя даследаванні, вынікі якіх выкарыстоўваюцца ў курсавой рабоце;

тэкст курсавой працы, спіс выкарыстаных крыніц, дадаткі аформлены ў адпаведнасці з патрабаваннямі;

даклад на абароне курсавой працы адрозніваецца лагічнасцю, паслядоўнасцю і пераканаўчасцю, уключае аргументаванае абгрунтаванне выбраных метадаў даследавання, дарэчнае выкарыстанне навуковай тэрміналогіі;

адказы на дадатковыя пытанні грунтоўныя і сведчаць аб навуковай кампетэнтнасці навучэнца ў доследнай праблеме.

Адзнака “восем” балаў:

аўтар курсавой працы дэманструе разуменне тэарэтычнай сутнасці доследнай праблемы;

выкананне курсавой работы ажыццяўляецца ў строгай адпаведнасці з тэмай, аб'ектам, прадметам, мэтай і задачамі, выбранымі метадамі даследавання;

праца носіць аналітычны характар;

у тэксце прадстаўлены спасылкі на навуковыя даследаванні, вынікі якіх выкарыстоўваюцца ў курсавой рабоце;

курсавая праца выяўляе ўменне навучэнца працаваць з навуковымі крыніцамі, крытычна аналізаваць іх вынікі, арыентавацца ў тэорыях,

канцэпцыях і напрамках па тэме даследавання;

заклучныя вывады па курсавой рабоце з'яўляюцца дакладнымі і абгрунтаваны праведзеным у рабоце аналізам матэрыялу;

тэкст курсавой працы, спіс выкарыстаных крыніц, дадаткі аформлены ў адпаведнасці з патрабаваннямі;

даклад на абароне курсавой працы адрозніваецца лагічнасцю, паслядоўнасцю і пераканаўчасцю, уключае аргументаванае абгрунтаванне выбраных метадаў даследавання, дарэчнае выкарыстанне навуковай тэрміналогіі;

навучэнец у асноўным правільна і пераканаўча адказвае на дадатковыя пытанні.

Адзнака “сем” балаў:

аўтар курсавой працы ў асноўным дэманструе разуменне тэарэтычнай сутнасці доследнай праблемы;

выкананне курсавой работы ажыццяўляецца ў асноўным у адпаведнасці з тэмай, аб'ектам, прадметам, мэтай і задачамі, выбранымі метадамі даследавання;

праца ў цэлым носіць апісальны характар;

заклучныя вывады па курсавой рабоце з'яўляюцца дакладнымі і абгрунтаваны праведзеным у рабоце аналізам матэрыялу;

тэкст курсавой працы, спіс выкарыстаных крыніц, дадаткі аформлены ў адпаведнасці з патрабаваннямі, якія прад'яўляюцца з нязначнымі недахопамі;

даклад на абароне курсавой працы адрозніваецца лагічнасцю і пераканаўчасцю, уключае абгрунтаванне выбраных метадаў даследавання;

навучэнец у асноўным правільна і пераканаўча адказвае на дадатковыя пытанні, недастаткова выкарыстоўваючы навуковы катэгарыяльны апарат.

Адзнака “шэсць” балаў:

аўтар курсавой працы ў цэлым разумее тэарэтычную сутнасць доследнай праблемы;

выкананне курсавой работы ажыццяўляецца ў асноўным у адпаведнасці з тэмай, аб'ектам, прадметам, мэтай і задачамі, выбранымі метадамі даследавання;

курсавая праца носіць апісальны характар;

спіс выкарыстаных крыніц адрозніваецца дастатковай паўнотой, бібліяграфічны агляд сведчыць у цэлым аб неабходнай прапрацаванасці літаратуры па праблеме курсавой працы;

заклучныя высновы па курсавой працы з'яўляюцца ў цэлым дакладнымі, але недастаткова абгрунтаваны;

тэкст курсавой працы, спіс выкарыстаных крыніц, дадаткі аформлены ў цэлым у адпаведнасці з патрабаваннямі, якія прад'яўляюцца з нязначнымі недахопамі;

даклад на абароне курсавой працы ў цэлым лагічны і пераканаўчы;

які навучаецца ў асноўным правільна адказвае на дадатковыя пытанні, але некарэктна выкарыстоўвае навуковы катэгарыяльны апарат.

Адзнака “пяць” балаў:

аўтар курсавой працы недастаткова разумее тэарэтычную сутнасць доследнай праблемы;

у курсавой працы існуюць разыходжанні тэмы з аб'ектам, прадметам, мэтай і задачамі, выбранай метадалогіяй;

аўтар не прытрымліваецца выбранымі метадамі даследавання;

курсавая праца носіць рэфератыўны характар;

спіс выкарыстаных крыніц нядосыць поўны, (альбо ўключае спасылкі на крыніцы без згадвання ў курсавой працы);

заклучныя высновы па курсавой працы з'яўляюцца ў цэлым дакладнымі, але не абгрунтаваны;

тэкст курсавой працы, спіс выкарыстаных крыніц, дадаткі маюць некаторыя адступленні ад патрабаванняў;

даклад на абароне курсавой працы ў цэлым паслядоўны, але змяшчае лагічныя недахопы;

навучэнец адчувае цяжкасці пры адказах на дадатковыя пытанні, некарэктна выкарыстоўвае навуковы катэгарыяльны апарат.

Адзнака “чатыры” балы:

аўтар курсавой працы выяўляе павярхоўную дасведчанасць па тэме сваёй курсавой працы;

выкананне курсавой працы ажыццяўляецца не ў адпаведнасці з выбранымі метадамі даследавання;

курсавая работа носіць рэфератыўны характар;

спіс выкарыстаных крыніц нядосыць поўны, (альбо ўключае спасылкі на крыніцы без згадвання ў курсавой працы);

заклучныя вывады па курсавой рабоце з'яўляюцца неабгрунтаванымі;

тэкст курсавой працы, спіс выкарыстаных крыніц, дадаткі маюць некаторыя адступленні ад патрабаванняў;

даклад на абароне курсавой працы складаецца з набору асобных тэзісаў, які не адрозніваецца паслядоўнасцю;

навучэнец адчувае значныя цяжкасці пры адказах на дадатковыя пытанні, альбо адмаўляецца ад адказу на іх.

Адзнакі “тры”, “два” балы:

неадпаведнасць працы агульным патрабаванням,

парушэнне парадку падрыхтоўкі, правіл і структурнага афармлення працы;

прадастаўленне асобных разрозненых фрагментаў тэксту, чарнавых накідаў працы, якія не складваюцца ў скончаны тэкст курсавой працы;

няўменне выкарыстоўваць навуковую тэрміналогію;

выяўленне камісіяй несамастойнасці выканання курсавой працы (плагіяту).

Адзнака “адзін” бал:

адмова ад адказу, нез'яўленне на атэстацыю без уважлівай прычыны, непрадастаўленне курсавой працы навуковаму кіраўніку ва ўстаноўленыя

тэрміны.

Адзнакі “тры” – “адзін” з'яўляюцца нездавальняючымі, іх атрыманне азначае акадэмічную непаспяховасць навучэнца.

Пры неабходнасці навучэнцы маюць права звяртацца да прафесарска-выкладчыцкага саставу кафедры за індывідуальнымі кансультацыямі на кафедру тэорыі і гісторыі дзяржавы і права (кабінеты № 105 і 104 корпуса Акадэміі па адрасу пр. Незалежнасці, 41А).

Тэлефоны кафедры: 289-22-80; 289-21-66